

دانشگاه پیام نور  
دانشکده ادبیات و علوم انسانی  
گروه حقوق

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد  
در رشته حقوق بین الملل

**عنوان پایان نامه**

**دیوان کیفری بین المللی و حقوق متهم**

استاد راهنما:

دکتر مرتضی نجفی اسفاد

استاد مشاور:

دکتر نظیفی

نگارش :

محمد متاجی امیر رود

بهار ۱۳۸۸

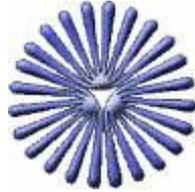
## فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۴	الف : سؤال اصلی و سؤالات فرعی
۵	ب : فرضیه
۵	ج: روش تحقیق
۵	د: سازماندهی پژوهش
۷	<b>بخش اول : پیشینه حقوق متهم در حقوق بین الملل</b>
۱۱	فصل اول : حقوق متهم از منظر اسناد بین المللی
۱۱	مبحث اول : مفهوم و مصادیق حقوق متهم در حقوق بین الملل
۱۲	گفتار اول: طرح شکایت (دعوی کیفری) و پیگیری آن
۱۲	گفتار دوم: بازداشت متهم و حقوق آن در مرحله کشف جرم
	الف: تفهیم فوری و تفصیلی نوع و علت اتهام به زبانی که برای
۱۲	متهم قابل فهم باشد
۱۳	ب: حفظ حرمت حریم خصوصی متهم
۱۴	ج: ممنوعیت شکنجه و رفتارهای موهن
	گفتار سوم: تحقیقات محلی و رعایت حقوق متهمان در تحصیل دلائل
۱۷	در مرحله تحقیق
۱۷	الف: اصل برائت
۱۹	ب: برخورداری از کمترین تضمین های دفاع
۲۰	مبحث دوم : شاخصه های محاکمه منصفانه
	گفتار اول : تفهیم فوری و تفصیلی نوع و علت اتهام به زبانی که برای
۲۰	متهم قابل فهم باشد
	گفتار دوم : برخورداری از وقت و تسهیلات مناسب به منظور آمادگی
۲۱	برای دفاع و ارتباط با وکیل منتخب

- گفتار سوم: حق محاکمه بدون تأخیر ضروری ..... ۲۱
- گفتار چهارم: حق حضور در دادگاه و دفاع از خود شخصاً یا توسط وکیل ... ۲۳
- گفتار پنجم: حق مواجهه با شهود مخالف و تسهیل ادای شهادت
- شهود موافق ..... ۲۵
- گفتار ششم: برخورداری از کمک رایگان مترجم ..... ۲۶
- گفتار هفتم: منع اجبار به اقرار به محرمیت یا شهادت علیه خود ..... ۲۷
- مبحث سوم: تساوی افراد در برابر دادگاه، محاکمه منصفانه و علنی
- در دادگاه صالح، برطرف، مستقل ..... ۲۸
- گفتار اول: تساوی افراد در برابر دادگاه ..... ۲۸
- گفتار دوم: منصفانه بودن محاکمه ..... ۲۹
- گفتار سوم: علنی بودن محاکمه ..... ۳۱
- گفتار چهارم: حقوق ناشی از صدور حکم یا اجرای آن ..... ۳۲
- الف: حق درخواست تجدید نظر ..... ۳۲
- ب: جبران زیان‌های وارد بر محکوم در موارد فسخ حکم محکومیت به
- واسطه وقوع اشتباه در اجرای عدالت ..... ۳۳
- ج: منع تجدید محاکمه و مجازات ..... ۳۴
- فصل دوم: پیشینه رعایت حقوق متهم در دادگاه‌های بین‌المللی نورنبرگ و توکیو ..... ۳۵
- مبحث اول: حقوق متهم در دادگاه نظامی نورنبرگ ..... ۳۶
- گفتار اول: حقوق متهم در مرحله تحقیق و پیش از دادرسی ..... ۳۷
- گفتار دوم: حقوق متهم در مرحله بازداشت موقت ..... ۳۸
- گفتار سوم: حقوق متهم در مرحله دادرسی و محاکمه ..... ۳۹
- مبحث دوم: حقوق متهم در دادگاه نظامی توکیو ..... ۴۰
- گفتار اول: حقوق متهم در مرحله تحقیق و پیش از دادرسی ..... ۴۰
- گفتار دوم: حقوق متهم در مرحله بازداشت موقت ..... ۴۱
- گفتار سوم: حقوق متهم در مرحله دادرسی و محاکمه ..... ۴۲
- فصل سوم: دادگاه‌های ویژه سازمان ملل (Ad hoc) ..... ۴۴
- مبحث اول: آشنایی مختصر با دادگاه‌های ویژه ..... ۴۵

مبحث دوم: حقوق متهم در سیستم دادگاه‌های ویژه در مرحله محاکمه .....	۵۰
گفتار اول: حق محاکمه منصفانه و علنی .....	۵۰
الف: انصاف و توازن قوا .....	۵۰
ب: انصاف و مساله شهود بی‌نام .....	۵۲
ج: انصاف و علنی بودن .....	۵۲
گفتار دوم: حق برقراری یک دادگاه بی‌طرف و مستقل	
بوسیله قانون .....	۵۳
<b>بخش دوّم : حقوق متهم از منظر دیوان کیفری بین‌المللی .....</b>	<b>۵۴</b>
فصل اوّل : آشنایی مختصر با دیوان کیفری بین‌المللی .....	۵۹
مبحث اوّل : ارکان دیوان بین‌المللی کیفری .....	۵۹
گفتار اوّل : ریاست .....	۶۰
گفتار دوّم : شعبه‌ها .....	۶۰
گفتار سوم: دفتر دادستان .....	۶۱
گفتار چهارم: دفترخانه .....	۶۴
مبحث دوّم : صلاحیت دیوان بین‌المللی کیفری .....	۶۶
فصل دوّم : شناسایی متهم از منظر اساسنامه .....	۶۸
مبحث اوّل : جرایم داخل در صلاحیت دیوان بین‌المللی کیفری .....	۶۹
گفتار اوّل : جنایات نسل‌کشی .....	۷۰
گفتار دوم: جنایات علیه بشریت .....	۷۱
گفتار سوم: جنایات جنگی .....	۷۲
گفتار چهارم: تجاوز .....	۷۴
مبحث دوّم : شناسایی متهم از منظر اساسنامه .....	۷۶
فصل سوم: اساسنامه و حقوق متهم به طور عملی در دیوان .....	۷۸
مبحث اول: حقوق متهم و پیش فرض برائت .....	۸۱
مبحث دوم: حقوق متهم در خلال تحقیقات .....	۸۱
مبحث سوم: وظیفه دادستان در ارائه مدارک که دلالت بر بی‌گناهی متهم دارد .....	۸۲
مبحث چهارم: قانونی بودن ادله .....	۸۲

۸۳	.....	مبحث پنجم: حقوق متهم پس از بازداشت
۸۴	.....	مبحث ششم: حق داشتن وکیل
۸۴	.....	مبحث هفتم: حق داشتن مترجم
		مبحث هشتم: حق رسیدگی بدون تأخیر، داشتن شهود برابر و پرسش
۸۴	.....	از شهود مقابل
۸۵	.....	مبحث نهم: حق متهم برای درخواست تجدیدنظر
۸۶	.....	مبحث دهم: حق متهم برای جبران خسارت در صورت حکم براءت
۸۷	.....	فصل چهارم: نگاهی اجمالی به رابطه شورای امنیت و دیوان کیفری بین‌المللی
۹۳	.....	نتیجه گیری
۱۰۰	.....	فهرست منابع
۱۰۹	.....	چکیده به انگلیسی



*payam nour*  
*University*

**Submitted in partial fulfillment  
Of the Requirements for the Degree of  
LL.M in International Law**

**Faculty of: Literature and Humanities  
Department Of Law**

Title  
**International Criminal Coast  
And  
Rights of accused**

Submitted in partial fulfillment  
Of the Requirements for the Degree of  
M.A.in International Law

By  
Mohamad Mataji Amirroud

Supervisor  
Dr.Morteza Najafi Asfad

Advisor  
Dr.Nazifi

Gun, 2009.

## پیشگفتار

با لازم‌الاجرا شدن اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی و تأسیس سازمان مستقل دائمی، که به اذعان بسیاری مهمترین سازمان بین‌المللی پس از تأسیس سازمان ملل متحد می‌باشد همه نظرها به سوی این دیوان تازه تأسیس معطوف گشت و بررسی نقاط ضعف و قوت اساسنامه این نهاد نوپا حرف اول همه تحقیقات و پژوهش‌های حقوق بین‌الملل کیفری شد. نگاهی به این نهاد قضایی بین‌المللی از منظر حقوق متهم، با توجه به اینکه در منابع فارسی به آن پرداخته نشده است موضوع این تحقیق می‌باشد.

در این تحقیق که ترکیبی از ادبیات حقوق بشر و حقوق بین‌الملل و روابط بین‌الملل است به نقش شورای امنیت بعنوان یک نهاد سیاسی بین‌المللی در دیوان کیفری بین‌المللی و تأثیر آن در حقوق متهم و همچنین به توسعه حقوق متهم در مسیر تحول تاریخی حقوق بین‌الملل کیفری، از دادگاه نظامی نورنبرگ تا دیوان نوپا پرداخته شده است.

با توجه به وضعیت جسمانی اینجانب (استفاده از صندلی چرخدار) که جهت حضور در کتابخانه و مراکز علمی به حضور همراه و تجهیزات از جمله آسانسور نیاز مبرم دارم و ذکر این مساله که بسیاری از این مراکز فاقد چنین تجهیزاتی می‌باشند (از جمله سازمان مرکزی دانشگاه پیام نور)، لذا چنانچه کاستی و قصوری در این تحقیق هست که حتماً نیز هست، به جهت موارد اشاره شده فوق می‌باشد که حتماً خوانندگان عزیز به بزرگواری خود آن را براین حقیر خواهند بخشید.

در پایان وظیفه خود می‌دانم از زحمات اساتید محترم، جناب آقایان دکتر حجت‌زاده به خاطر ارائه طریق و دکتر نجفی به خاطر راهنمایی دلسوزانه و با حوصله‌ی خود در تهیه و تبیین مطالب این تحقیق، تشکر و قدردانی نمایم. همچنین از همسر عزیزم به خاطر همراهی بنده در تمام مراحل کار، از جمله بازخوانی و ویرایش متن تقدیر و تشکر می‌نمایم.

محمد متاجی امیر رود

بهار ۱۳۸۸

## چکیده

یکی از عوامل توسعه حقوق کیفری در عصر حاضر، مفاهیم و معیارهای حقوق بشر است. این مفاهیم و معیارها که در اسناد بین المللی و منطقه ای شناسایی شده و مورد حمایت قرار گرفته‌اند، بر قوانین و مقررات بین المللی مربوط به آیین دادرسی کیفری تاثیر آشکار داشته‌اند. بارزترین جنبه چنین تاثیری حقوق متهم در برابر دادگاه های کیفری بین المللی است. فهرست اجمالی حقوق مورد بحث، بدین قرار است: تساوی افراد در برابر دادگاه، محاکمه منصفانه و علنی در دادگاه صالح، مستقل و بی طرف، پیش فرض براءت، تفهیم فوری و تفصیلی نوع و علت اتهام، محاکمه بدون تاخیر ضروری، حضور در دادگاه و دفاع شخصی یا توسط وکیل، مواجهه با شهود مخالف، کمک رایگان مترجم، منع اجبار به اقرار، جدایی آیین دادرسی اطفال از افراد بزرگسال، درخواست تجدید نظر، جبران زیان های وارد بر محکومان بی گناه و منع تجدید محاکمه و مجازات. در میان حقوق متهم، حق رسیدگی بدون تاخیر و تاثیر صلاحیت شورای امنیت در تعلیق رسیدگی، بر این حق، به عنوان تمرکز مطالعاتی در نظر گرفته شده است که منجر به طرح سوال محوری با این مضمون گردیده که: با توجه به امکان تعلیق دادرسی توسط شورای امنیت (ماده ۱۶ اساسنامه) آیا دادرسی بدون تاخیر به عنوان حق متهم، زیر سوال نمی رود؟

در قسمت مقدمه، در خصوص سوال محوری، فرضیه، و روش تحقیق بحث می‌گردد. بخش اول با عنوان در محاکم بین المللی غیر از دادگاه کیفری بین المللی، مشتمل بر سه فصل می باشد که به ترتیب، موضوع فصل اول، شرح مفاهیم کلی از قبیل تاریخچه، و حقوق متهم در حقوق بین الملل (اسناد بین المللی) و رویه قضایی، می‌باشد. محور بحث فصل دوم، سابقه برخورد حقوق بین المللی با حقوق متهم است؛ و در فصل سوم راجع به حقوق متهم در دادگاه های ویژه سازمان ملل، بحث می‌گردد. بخش دوم نیز حقوق متهم از نظر دادگاه کیفری بین المللی، مشتمل بر چهار فصل می‌باشد که به ترتیب به موضوعاتی چون معرفی دیوان کیفری بین المللی، اساسنامه و متهم از نظر اساسنامه، اساسنامه و حقوق متهم به طور عملی در دیوان، و در نهایت به رابطه بین شورای امنیت و دادگاه کیفری بین المللی، پرداخته می‌شود؛ در آخر، در بخش جمع بندی با مراجعه به بحث های فوق، به آزمون فرضیه پرداخته خواهد شد.

کلید واژه ها:

فارسی :

دیوان کیفری بین المللی ( ICC ) - حقوق کیفری بین المللی - اساسنامه رم -  
حقوق متهم - حقوق بشر دوستانه - حق محاکمه بدون تاخیر ضروری - شورای امنیت.

**English:**

International criminal court – International criminal law –  
law - Rome Statute – The rights of the accused - Human rights  
Security Council

## مقدمه :

تقریباً در تمام اسنادی که تاکنون درباره حقوق بشر به تصویب مراجع بین المللی رسیده است، مضمون واحدی به چشم می خورد؛ این اسناد به طور خلاصه بر این نکته متفق اند که بشر از حقوق و آزادیهایی برخوردار است که باید الزاماً و به گونه‌ای موثر از آن حمایت شود و دولت‌ها موظف اند در صورت نقض این حقوق تدابیر مطمئن برای احقاق حقوق افراد فراهم آورند؛ استقرار نظم عمومی در یک جامعه پیشرفته محتاج به قوانینی است که محتوای آن با معیارهای صحیح سنجیده شده و شایستگی و توان پاسداری از نظم جامعه را داشته باشد. در میان انبوه قوانین، قوانین کیفری به طور قطع و بالاخص مقررات مربوط به دادرسی کیفری نقش عمده‌ای در بقاء و دوام نظم جامعه ایفاء می‌نماید. تعقیب و محاکمه و صدور حکم محکومیت درباره بزهکاران و در عین حال ممانعت از صدمه به حقوق آنان و نیز حفظ افراد شریف و پاکدامن و جلوگیری از صدور محکومیت‌های ناروا که از اهم اهداف آیین دادرسی کیفری است، همه ارتباط دقیق با نظم جامعه داخلی و بین المللی دارد. بدیهی است بنابر آنچه متقدمان و متخصصان کیفری امروز گفته‌اند، حفظ جامعه در قبال خطر بزهکاران با تعیین قوانین کیفری کم و بیش شدید تأمین نخواهد شد؛ بلکه قوانینی که کشف سریع جرم و محکومیت قطعی بزهکار به مجازات را ممکن سازد، در تحقق این هدف مفید و مؤثر خواهند بود.

آیین دادرسی کیفری باید طوری تدوین شود که با پیش‌بینی سازمانهای قضایی مجهز و متشکل از متخصصین در رشته‌های مختلف اعم از حقوقی و کیفری و غیره با تفکیک صلاحیت هر یک و ایجاد تأمینها و تضمینهای ضروری در دادرسی و مدافعات طرفین اجرای عدالت کیفری را ممکن کند. بدیهی است در حفظ منافع جامعه نباید حقوق و منافع فرد، قربانی و نابود گردد. زیرا اگر عدالت اقتضاء می‌کند که بزهکار واقعی به مجازات محکوم شود، شرط اجرای عدالت هم این است که فردی که در

مضان اتهام است، امکان دفاع از خود را داشته باشد. حیات و آزادی متهم زمانی از او سلب می‌شود که ضمن رعایت حقوق دفاعی، طی محاکمه منصفانه، مسؤولیت کیفری و تقصیرش ثابت و به موجب حکم قطعی محکوم شده باشد. بنابراین مقررات آیین دادرسی کیفری که ناگزیر از تغییر و تحول دائمی و انطباق آن با جامعه‌ای پیشرفته و متمدن است، باید متضمن قواعدی باشد که اجرای عدالت را در سطح تمدن جهانی عصر حاضر تأمین نماید.

قوانین آیین دادرسی کیفری وقتی از ارزش و اعتبار کافی برخوردار است که بین دو حق، حق جامعه که از جرم متضرر شده از یک سو و حق انسانی که فعلاً به عنوان متهم شناخته شده است از سوی دیگر، تعادل ایجاد نماید. نیل به این هدف حقوقدانان و متخصصین را به بحث و تبادل نظر ترغیب نموده است.

امروزه قوانین آیین دادرسی کیفری در بسیاری از کشورهای جهان در جریان اصلاح و تغییرات اساسی قرار گرفته است. این اصلاحات با توجه به گزارشها، عمدتاً ناظر به اصول حاکم بر آیین دادرسی و رعایت حقوق متهمان است. هرچند عواملی که باعث این تحول در نظام کیفری می‌شود متعدد است، اما در اصل یک هدف مشترک در آن دیده می‌شود، که عبارت است از تلفیق حقوق بشر با آنچه که عدالت کیفری مفید و مؤثر به آن نیاز دارد. در اعمال این هدف نوع جرم و یا جنایت تأثیری ندارد.

مهمترین جنبشها در زمینه اصلاح آیین دادرسی کیفری در اروپای قرن نوزدهم نمایانگر این بود که از مرحله نخست چنین تغییر و تحولی را منوط به تأمین نیازهای مربوط به آن یعنی جایگزینی تضمینات حقوق بشر در مقررات جدید که غالباً در حقوق اساسی دولتها پیش‌بینی شده، نمودند و آن عبارت بود از اصول مربوط به احترام و شایستگی بشر و برابری و مساوات آنان در مقابل قانون و نیز حق مربوط به تمامیت جسمانی و از این قبیل. اقتباس قوانین عادی از قانونی اساسی موجب شد که در

حقوق دادرسی تضمیناتی چون حق استماع، مدافعات فرد در دستگاههای قضایی، منع تعقیب مجدد برای ارتکاب یک جرم و دیگر تضمینهای ضروری را قائل شوند. در آیین دادرسی کیفری آنچه ضروری به نظر می‌رسد، تشریح و توجیه و اعتلای هرچه بیشتر مضمون و اصولی است که در میثاقهای بین‌المللی پذیرفته شده و امروزه کم و بیش به آن عمل می‌شود.

تحقق عدالت به معنای عام و عدالت کیفری به معنای خاص همواره در طول تاریخ آرزوی انسان عدالت خواه بوده و هست. بدیهی است عدالت کیفری که هدف هر دادرسی جزایی است، بدون برقراری محاکمه منصفانه ای که در آن حقوق و آزادیهای متهم محترم شمرده شود هرگز فرصت ظهور نخواهد داشت. از عوامل توسعه حقوق کیفری در عصر حاضر مفاهیم و معیارهای حقوق بشر است. این مفاهیم و معیارها که در اسناد بین‌المللی و منطقه ای شناسایی شده و مورد حمایت قرار گرفته اند، به ویژه بر قوانین و مقررات ملی و بین‌المللی مربوط به آیین دادرسی کیفری تاثیر آشکار داشته اند. بارزترین جنبه چنین تاثیری حقوق متهم در برابر دادگاه است که فهرست اجمالی حقوق مورد بحث بدین قرار است :

- تساوی افراد در برابر دادگاه،
- محاکمه منصفانه و علنی در دادگاه صالح - مستقل و بی طرف،
- تفهیم فوری و تفصیلی نوع و علت اتهام،
- حق حضور فوری در برابر دادگاه و محاکمه بدون تاخیر،
- حضور در دادگاه و دفاع شخصی یا توسط وکیل،
- مواجهه با شهود مخالف،

- دادن مترجم رایگان،
- منع اجبار به اقرار،
- جدایی آیین دادرسی اطفال از افراد بزرگسال،
- منع تجدید محاکمه و مجازات،
- تساوی افراد در برابر قانون،
- حاکمیت قانون بر نظام جرایم و مجازات ها،
- منع تاثیر قوانین زیانبار در وقایع گذشته،
- منع شکنجه و آزار و اعمال مجازات های غیرانسانی،
- منع دستگیری و بازداشت خود سرانه،
- حق اطلاع فوری از علل دستگیری و بازداشت،
- حق رسیدگی به اتهام در مدت زمان معقول،
- حاکمیت پیش فرض براءت،
- منصفانه بودن محاکمه،
- برخورداری از تضمین های دفاع،
- ضرورت حفظ شان و شخصیت انسانی متهمان،
- لزوم جبران زیان های وارد بر بازداشت شدگان یا محکومان بی گناه،
- و حق درخواست تجدید نظر.

## الف : سوال اصلی و سوالات فرعی

آنچه به عنوان سوال اصلی و محوری مطرح می باشد، این است که : با توجه به امکان تعلیق دادرسی توسط شورای امنیت (ماده ۱۶ اساسنامه) آیا دادرسی بدون تاخیر به عنوان حق متهم، زیر سوال نمی رود؟

سوالات دیگر که در این رهگذر و تحت عنوان سوالات فرعی مطرح می گردند، به ترتیب به این شرح می باشند که:

آیا تغییری در حقوق متهم در دادگاه کیفری بین المللی نسبت به دادگاههای کیفری بین المللی ویژه، به وجود آمده است یا خیر؟ در صورت مثبت بودن پاسخ این تغییر منجر به افزایش حقوق متهم گردیده است یا باعث کاهش این حقوق شده است؟

با توجه به سوالات مطروحه فوق الذکر، فصول این کار پژوهشی شکل گرفته تا در نهایت در بخش جمع بندی به آزمون فرضیه پرداخته شود.

## ب: فرضیه:

از آنجایی که عملکرد شورای امنیت، سیاسی و امنیتی می باشد، و ملاحظات سیاسی و امنیتی در این شورا از اولویت بیشتر و مهمتری برخوردار است، در نتیجه، صلاحیت شورای امنیت در تعلیق رسیدگی دیوان، بدون شک می تواند منجر به تضییع حق متهم در خصوص رسیدگی بدون تاخیر گردد.

### ج: روش تحقیق:

در این کار تحقیقی از مطالعه منابع دست اول از قبیل اساسنامه‌های دادگاه‌های کیفری بین‌المللی و ویژه (ad hoc) و میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی و همچنین کنوانسیون‌های جهانی و منطقه‌ای حقوق بشر بهره گرفته شده است. سایر منابع مورد استفاده از قبیل کتب، مقالات و سایت‌های اینترنتی حاوی مطالب مربوط به موضوع حقوق متهم در محاکم کیفری بین‌المللی، می‌باشند.

### د: سازماندهی پژوهش:

با مواردی که ذکر آن گذشت، این کار تحقیقی در دو بخش تنظیم گردید. بخش اول با عنوان محاکم بین‌المللی غیر از دادگاه کیفری بین‌المللی و مشتمل بر سه فصل می‌باشد؛ در فصل اول در رابطه با حقوق متهم در حقوق بین‌الملل (اسناد بین‌المللی) و رویه قضایی بحث می‌گردد و برای رسیدن به درک مطلوب به موضوعاتی چون آغاز دعوی کیفری و اهمیت حقوق مربوط به آن، حقوق فرد بازداشت شده در مرحله کشف جرم که شامل تفهیم فوری و تفصیلی نوع و علت اتهام به زبانی که برای متهم قابل فهم باشد، حفظ حرمت حریم خصوصی متهم، و ممنوعیت شکنجه و رفتارهای موهن می‌باشد، برخورداری از وقت و تسهیلات مناسب به منظور آمادگی برای دفاع و ارتباط با وکیل منتخب، حق محاکمه بدون تاخیر ضروری، حق حضور در دادگاه و دفاع از خود شخصاً یا توسط وکیل، حق مواجهه با شهود مخالف و تسهیل ادای شهادت شهود موافق، برخورداری از کمک رایگان مترجم، منع اجبار به اقرار به مجرمیت یا شهادت علیه خود، تساوی افراد در برابر دادگاه، محاکمه منصفانه و علنی در دادگاه صالح، بی طرف و مستقل، و در نهایت حقوق ناشی از صدور حکم یا اجرای آن که، شامل حق

درخواست تجدید نظر، جبران زیان های وارد بر محکوم در موارد فسخ حکم محکومیت به واسطه وقوع اشتباه در اجرای عدالت، منع تجدید محاکمه و مجازات می باشد، پرداخته می شود. فصل دوم از بخش اول، تحت عنوان پیشینه حقوق متهم در دادگاههای بین المللی نورنبرگ و توکیو می باشد و ماحصل کار در بخش اول، فصل سوم و با موضوع دادگاه های ویژه سازمان ملل می باشد که این فصل مشتمل بر دو مبحث می باشد که به ترتیب به موضوعاتی چون حقوق متهم در سیستم دادگاه های ویژه در مرحله تحقیقات، و حقوق متهم در سیستم دادگاه های ویژه در مرحله محاکمه پرداخته می شود که موضوع بحث مبحث اول، حق محاکمه منصفانه و علنی با تمرکز بر انصاف و توازن قوا، انصاف و مسئله شهود بی نام، انصاف و علنی بودن و حق حضور در دادگاه بی طرف و مستقل می باشد.

بخش دوم این کار پژوهشی، تحت عنوان حقوق متهم از نظر دادگاه کیفری بین المللی، دربردارنده موضوعاتی چون معرفی دیوان کیفری بین المللی که شامل ارکان دیوان بین المللی کیفری، ریاست، شعبه ها، دفتر دادستان، دفترخانه، و صلاحیت دیوان بین المللی کیفری می باشد، اساسنامه و متهم از نظر اساسنامه با موضوعاتی چون ماهیت اساسنامه، جرائم داخل در صلاحیت دیوان بین المللی کیفری از قبیل جنایات نسل کشی، جنایات علیه بشریت فصل بعدی را به خود اختصاص می دهد، اساسنامه و حقوق متهم به طور عملی در دیوان فصل سوم این بخش می باشد که در این فصل به موضوعاتی از قبیل حقوق متهم و پیش فرض برائت، حقوق متهم در خلال تحقیقات، قانونی بودن ادله، حقوق متهم پس از بازداشت، حق داشتن وکیل، حق داشتن مترجم، حق متهم برای درخواست تجدید نظر، و حق متهم برای جبران خسارت در صورت حکم برائت پرداخته می گردد و در نهایت در فصل چهارم راجع به رابطه بین شورای امنیت و دیوان کیفری بین المللی بحث می گردد.

در بخش نتیجه گیری با بهره گیری از مطالبی که در بخش‌های پیش گفته شرح مختصر آن گذشت، سعی می‌گردد تا در جهت پاسخ به سوال اصلی و سوالات فرعی حرکت کرده و در نهایت با اثبات یا رد فرضیه، اقدام به آزمون فرضیه گردد.

**بخش اول**

**پیشینه حقوق متهم در**

**حقوق بین الملل**

جامعه بشری به موازات پیشرفت علمی و تکنولوژیک، پیشرفت فرهنگی نیز داشته است. بعد از رنسانس، شاهد جهش‌های چشم‌گیری در عرصه‌های فرهنگی نیز بوده است. رخدادهایی چون استقلال امریکا در ۱۷۷۶، انقلاب فرانسه و صدور اعلامیه حقوق بشر و شهروند در ۱۷۸۹، در عرصه داخلی، به تدریج موجب شد تا فرهنگ دموکراسی، مدارا و تحمل دیگران، جانشین فرهنگ خود کامگی و ارباب شود؛ در عرصه‌ی بین‌المللی با نامشروع قلمداد شدن جنگ طی معاهده بریان - کلوگ<sup>۱</sup> در سال ۱۹۲۸ و تاسیس سازمان ملل متحد، سعی وافری در محدود کردن جنگ صورت گرفت. اما متأسفانه جامعه بشری هنوز شاهد پدیده شوم جنگ می‌باشد. جامعه جهانی وقتی ملاحظه کرد که نمی‌تواند جنگ را ریشه‌کن کند و هنوز جویندگان قدرت و منفعت به جنگ‌ها دامن می‌زنند، با تدوین کنوانسیون‌های ژنو سعی کرد با قاعده‌مند کردن جنگ، گامی جهت رعایت حقوق بشر دوستانه در جنگ‌ها بردارد. تداوم سفاکی‌ها چه در جنگ‌ها و چه در درگیری‌های داخلی، جامعه جهانی را بر آن داشت تا فکر سابقه دار تأسیس دیوان دائمی کیفری بین‌المللی را برای مجازات عاملین کشتارها و ناقضین حقوق بشر دوستانه دوباره مطرح و دنبال کند.

اولین حرکت جهت تشکیل دیوان کیفری بین‌المللی به سال ۱۴۷۴ باز می‌گردد. در این سال دیوانی در شهر «برساک» آلمان با ۲۷ قاضی برای محاکمه امپراتور آلمان «پیتر فون هاخن باک»، تشکیل شد، چرا که وی به لشکریان تحت امرش اجازه تجاوز به غیر نظامیان، کشتار دسته جمعی و

---

1- Kellogg -briand

غارت اموال مردم را داده بود<sup>۱</sup>. این رویه تا ۴۵۰ سال بعد مسکوت ماند تا این که بعد از جنگ جهانی اول به موجب موادی از معاهده ورسای به سال ۱۹۱۹ قرار بر تشکیل دادگاهی کیفری برای محاکمه ویلهلم دوم، امپراتور آلمان، به علت تجاوز به اخلاق بین المللی و معاهدات، شد که این امر با فرار وی به هلند و عدم استردادش عملاً منتفی شد. متفقین در عمل تمایلی برای به محاکمه کشاندن مرتکبین جنایات جنگی از خودشان نشان ندادند به طوری که فهرست ۲۰ هزار نفری متشکل توسط کمیسیون ۱۹۱۹ که توسط کنفرانس مقدماتی صلح تشکیل شده بود، در مرحله محاکمه و رسیدگی در دادگاه فقط محدود به ۱۲ نفر شد<sup>۲</sup>. نکته قابل توجه آنکه فاتحان جنگ (متفقین) که مؤسسين این دادگاه ها بودند، نسبت به آن ها مشکوک و مردّد بودند و در تفکیک بین این دو موضوع که آیا این محاکمات نوعی انتقام از مغلوبین جنگ است یا فرآیندی صرفاً قضایی، سر در گمی داشتند.

اولین قدم برای تشکیل دادگاه کیفری بین المللی به سبک امروز، از سوی جامعه ملل در سال ۱۹۳۷ با تلاش برای تصویب معاهده ای به همین نام برداشته شد؛ که البته هیچ دولتی آن را نپذیرفت<sup>۳</sup>. تلاش بعدی جهت تأسیس محکمه کیفری بین المللی بعد از جنگ جهانی دوم صورت پذیرفت؛ طبق موافقتنامه ۸ اوت ۱۹۴۵ منعقد فی ما بین انگلستان، ایالت متحده، فرانسه و شوروی، دادگاه نورنبرگ برای محاکمه سران نازی تشکیل شد. همچنین در ۱۹ ژانویه ۱۹۴۶ ژنرال « مک آرتور » حاکم

---

۱- بیگ زاده، ابراهیم، سازمان ملل متحد، محاکم کیفری بین المللی: تئوری و عمل، مجله تحقیقات حقوقی شماره ۱۸، تابستان ۷۵ تا

زمستان ۷۵ صفحه: ۴۹

۲- همان منبع، ص. ۵۰.

۳- موثقی، حسن، تأسیس دادگاه بین المللی کیفری، روزنامه اطلاعات، ۱۱ مهر ۱۳۸۱، ص ۱۱